

ОЦІНКА НЕМАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ У СФЕРІ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

О.М. Мазна, аспірант

Сумський державний університет, м. Суми

Визначальною рисою сучасного періоду розвитку всіх без винятку розвинених країн є зростання в суспільному виробництві ролі науково-технічних знань та інших результатів творчої діяльності людини. Використання накопиченого капіталу знань веде до суттєвих змін у характері функціонування підприємств та організацій. Значення фізичних товарів і обладнання поступово зменшується, тоді як значення послуг і нематеріальних ресурсів неухильно зростає. В умовах переходу до стійкого розвитку та посилення екологічної кризи особливо актуальним становиться значення нематеріальних ресурсів у сфері природокористування, оскільки саме за допомогою екологічно спрямованого науково-технічного прогресу стає можливим покращення оточуючого середовища. Результати наукового прогресу у вигляді нематеріальних ресурсів мають стати вагомим частиною підприємств сфери природокористування.

На думку С.Ф. Покропивного [2] та інших авторів [1,5], **нематеріальні ресурси** - це складова частина потенціалу підприємства, здатна забезпечувати економічну користь протягом відносно тривалого періоду.

На нашу думку, можна дати наступне визначення поняття „нематеріальні ресурси у сфері природокористування”: це складова частина потенціалу підприємства сфери природокористування (промислових, сільськогосподарських, лісогосподарських підприємств), яка здатна забезпечувати економічну користь протягом відносно тривалого періоду.

Відмітними рисами цих ресурсів є брак матеріальної основи здобування доходів та невизначеність розмірів майбутнього прибутку від їхнього використання. Поняття «нематеріальні ресурси» використовується для характеристики сукупності об'єктів інтелектуальної власності.

Нематеріальні ресурси мають бути створені або придбані підприємством. Нові знання як результат творчої діяльності людини, по суті, є суспільним благом, отже виникає небезпека імітації, копіювання та використання цих знань безкоштовно. Тому виникає необхідність захистити права власності автора. Отже, доступ до таких знань захищено правами, що самі по собі і є нематеріальними активами.

Відповідно до Положень (стандартів) бухгалтерського обліку (П(С)БО) 8 **нематеріальний актив** визначається як немонетарний актив, який не має матеріальної форми, може бути ідентифікований (відокремлений від підприємства) і знаходиться на підприємстві у цілях використання протягом періоду більше як одного року (або одного операційного циклу, якщо він перевищує один рік) для виробництва, торгівлі, в адміністративних цілях або надання в оренду іншим особам.

Класифікація та облік нематеріальних активів ведеться щодо кожного об'єкта за такими групами [5]:

- 1) права користування природними ресурсами (право користування надрами, іншими ресурсами природного середовища, геологічною та іншою інформацією про природне середовище тощо);
- 2) право користування майном (право користування земельною ділянкою, право користування будівлею тощо);
- 3) права на знаки для товарів і послуг (товарні знаки, торгові марки, фірмові назви тощо);
- 4) права на об'єкти промислової власності (право на винаходи, корисні моделі, промислові знаки, сорти рослин, породи тварин, "ноу-хау", захист від недобросовісної конкуренції тощо);
- 5) авторські та суміжні з ними права (право на літературні та музичні твори, програми для ЕОМ, бази даних тощо);
- 6) гудвіл — перевищення вартості придбання над часткою покупця у справедливій вартості придбаних ідентифікованих активів та зобов'язань на дату придбання;
- 7) інші нематеріальні активи (право на провадження діяльності, використання економічних та інших привілеїв тощо).

Для ефективного функціонування ринку й керування інтелектуальною власністю найважливішою є проблема встановлення справедливої ціни на реалізовану науково-технічну продукцію у вигляді самих об'єктів або прав на їхнє використання. Широкий спектр об'єктів інтелектуальної власності не дозволяє встановити єдину методику оцінки настільки різноманітних по номенклатурі об'єктів інтелектуальної власності. Конструктивним рішенням проблеми може бути вироблення підходів до визначення ціни окремих груп об'єктів.

При здійсненні розрахунків вартості об'єктів інтелектуальної власності світова практика напрацювала ряд загальних теоретичних підходів, до яких належить доходний, витратний та ринковий [4]. Кожний з них має свої методи та методологію.

Витратний підхід заснований на припущенні, що потенційний покупець, володіючи відповідною інформацією про предмет купівлі, не заплатить за нього більше, ніж за інший об'єкт у складі нематеріальних активів тієї самої корисності. Передбачається визначення витрат на відтворення первісної вартості об'єкта інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів підприємства з урахуванням його подальших поліпшень чи його заміни за вирахуванням обґрунтованої поправки на суму амортизації за період використання оцінюваного об'єкта з метою

встановлення його реальної вартості. Для об'єктів нематеріального характеру властивий строковий і моральний знос.

Основними методами, що реалізують витратний підхід, є метод визначення початкових витрат, метод вартості заміщення та метод відновлюваної вартості.

Ринковий підхід до оцінки вартості інтелектуальної власності передбачає використання методу порівняльних продаж. Суть цього методу полягає у прямому порівнянні оцінюваного об'єкта з іншими, аналогічними за якістю, призначенням і корисністю, що були продані в порівняний час на аналогічному ринку. Основними умовами застосування цього методу є: наявність відомостей про факти продажу інтелектуальної власності подібного призначення і корисності (об'єктів-аналогів); уміння оцінити вплив відмітних особливостей таких об'єктів та їх вартість; доступність та достовірність інформації про ціни та умови угод за об'єктами-аналогами.

При визначенні ринкової вартості інтелектуальної власності враховують не лише витрати продавця, а й ефект, очікуваний покупцем від використання придбаваного об'єкта, його конкурентні характеристики та можливих користувачів.

Доходний підхід передбачає, що ніхто не вкладатиме свій капітал у придбання того чи іншого об'єкта нематеріального характеру, якщо такий самий дохід можна отримати будь-яким іншим способом. Методологія цього підходу базується на встановленні причинного зв'язку між функціональними (фізичними, техніко-економічними та ін.) властивостями об'єкта інтелектуальної власності, що використовується у конкретному об'єкті техніки (технології), та майбутніми доходами від його використання. Головною передумовою такого підходу є те, що економічна цінність кожного конкретного об'єкта в даний момент зумовлена очікуванням отримання в майбутньому доходів від його використання.

Основними методами, що реалізують цей методологічний напрям, є методи дисконтування та капіталізації.

Для багатьох видів об'єктів інтелектуальної власності, що особливо з'являються останнім часом, немає достатньої ясності у відношенні того, до якої групи із числа вже існуючих вони можуть бути віднесені (зокрема «неоригінальні бази даних»). Показовий тут приклад і зі специфічним інтелектуальним продуктом й об'єктом інтелектуальної власності в природокористуванні, яким є нові сорти рослин, що охороняються Законом України „Про охорону прав на сорти рослин”[3], і які служать біологічним фактором інтенсифікації сільськогосподарського виробництва.

Таким чином, розглянувши основні поняття та методи оцінки нематеріальних ресурсів у сфері природокористування, можна зробити наступні висновки: по-перше, потребують більш ретельного дослідження основні теоретичні положення теорії нематеріальних ресурсів, бо через недоліки в цьому питанні неможливо дати відповідну оцінку цим ресурсам; по-друге, потребує вдосконалення методологічна база проведення оцінки зазначених ресурсів; і, по-третє, науковцям слід звернути особливу увагу на дослідження нематеріальних ресурсів саме у сфері природокористування, оскільки на даний момент на цю тему зроблено дуже мало досліджень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- 1.Гетьман О.О., Шаповал В.М. Економіка підприємства: Навч. пос. для студентів вищих навч. закладів. – Київ, Центр навчальної літератури, 2006. – 488 с.
- 2.Економіка підприємства: Підручник/ За заг. ред. С.Ф. Покропивного. – Вид. 2-ге, перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2000. – 528 с., іл.
- 3.Закон України „Про охорону прав на сорти рослин” від 21.04.93 № 3116-ХП, зі зм. та доп. від 17.01.02 № 2986-III // Офіційний вісник України. – 2002. - № 7.
- 4.Право інтелектуальної власності: Академічний курс: Підручник для студентів/ О.А.Підпригора, О.Б.Бутнік-Сіверський, В.С.Дроб'язко та ін. – К.: Концерн „Вид. дім „Ін Юре”, 2004, - 672 с.
- 5.Шваб Л.І. Економіка підприємства: Навч. пос. для студентів вищих навч. закладів. 2-ге вид. – К.: Каравела, 2005. – 568 с.